

sermo turpis ex mente, nisi se voluntarie mens ante corumpat. Eadem quisque nomina frequenter habet in ore, quorum desideria vulnerato gestat in corde, ac torpiditatem, quam exercere verecundatur in facto, tenet reus in animo, non humano iudicio, sed divino. Considerate, obsecro, qualiter invidi puniendi sint malis suis, quos etiam bona puniunt aliena. Quid prodest cuiquam, si foris, ubi potest magnus credi, splendeat, et intus, ubi Deus videt solus, squalent?

CAP. XXXIV. — *De jejuniis*

1. Jejunia, abstinentiæ, vigiliæ, elemosynæ, et cætera huiusmodi augere debent bonum. Nam non velare, peccatum (sic). Nulla res nos ab omni peccato sic servat immunes, sicut timor supplicii, et amor Dei; elati per supercilium vanæ loquacitatis dicta sua magis cupiunt laudari quam fieri; nec sunt de sanctitate operis, sed de sermonis elucubrati vestustate solliciti. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum, quem si ex toto corde diligimus, nihil erit in nobis unde peccati desiderio serviamus. Sicut nobis subveniri optamus, ita aliis pro viribus subveniamus; aut si facultas defuerit, voluntatem subveniendi teneamus. Si peccantem video, et non solum non arguo, sed etiam peccanti consentio, participem me damnationis ejus efficio, et in omnibus peccantibus pecco, quando eos quos scio peccasse quadam crudelis animi malignitate non increpo. Qui amicum propter commodum quodlibet amat temporale, non amicum convincitur amare, sed commodum.

CAP. XXXV. — *De libro Sententiarum.*

1. Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet; et nemo prius in se quam in alium peccat. Sic diligenter sunt homines, ut eorum non diligantur errores, quia aliud est amare, quod facti sunt, aliud odisse quod faciunt. Vera est confessio benedicientis, eum idem sonus est et oris, et cordis; bene autem loqui, et male vivere, nihil est aliud quam se sua voce damnare. Bonum intellectum habet, qui quod faciendum recte intelligit, qualis sine timore sapientiæ (sic). Mala mors putanda non est, quam bona vita præcesserit. Justis quidquid malorum ab iniquis Dominus irrogatur, non poena est criminis, sed virtutis examen; nam bonus, etiam si regnet, servus est. Diabolus superbus hominem superbientem perduxit ad mortem, Christus humilis hominem obedientem reduxit **307** ad vitam. Quia sicut ille elatus cecidit, et jecit ob et consentientem; sic iste humiliatus surrexit credentem (sic). Perfectum odium est, quod nec justitia, nec scientia caret, id est, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. In magna egestate sunt, qui in iniquitate sunt, justitiæ opus et sapientiæ thesaurus non habentes; qui autem serviunt Domino, ea bona acquirunt quæ perire non possunt. Bona est peccati confessio, si et curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, et non adhibere medicinam. **D**

Prima mors animam dolentem tenet in corpore, ab utraque parte communitur habetur, ut quod non vult anima, de suo corpore patiat. Cum hominum operaris, hilaris operare; nam si quid boni tristis facis, fit deterior magis quam facis. Melior est enim in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. Nemo injustus benefacit, etiam si bonum est quod facit, quia nihil prodest spiritus timoris, ubi non est spiritus charitatis. Melior est animi aequitas quam corporis sanitas. Finis enim legis Christus est, in quo lex justitiæ non sumitur, sed impletur. Sicut terra de cælo expectat pluviam, et lucem, sic homo de Deo expectare debet misericordiam, et veritatem. Prima salus debet declinare peccatum, secunda est non desperare de venia; nam ipse in æternum perit, qui apud misericordem judicem ad penitentiam remedium non recurrit. Virgo fidei Christiæ tribus temporibus incitatur, vespere, mane, et meridie; vespere enim Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Unum ad patientiam occisi, aliud ad vitam resuscitati, tertium ad gloriam pertinet majestatis in Patris dextera consistentis. Ad hoc exagitant hominum tribulationes, ut vasa electionis evagentur iniqua, et impleantur gratia. Melior est tristitia iniqua poenitentis, quam lætitia iniqua facientis. Bonum est a veritate vinei, ad correptionem superet veritas voluptatem. Nam et invitum ipsa superat. Sic sunt qui colunt idola, quomodo qui in somniis vident vana. Si autem vigilent animæ ipsorum, intelligit, quando facta est, et non colit quod ipse fecit. Qui Deo sitiunt, tota sua debent sitire substantia, id est, et anima, et carne; quia et animæ Deus dat panem suum, id est, verbum veritatis; et carnis necessaria Deus præbet, quia utraque ipse pascit, quia utraque ipse fecit. Duas in toto mundo civitates faciunt duo amores: Jerusalem facit amorem Dei; Babytonia amorem sæculi. Interroget se ergo unusquisque, et inveniet unde sit eivis. Non est in carendo diligentia, nisi cum est in habendo cupiditas, et ideo id solum recte diligitur, quod nunquam bene admittitur. In primo homine patuit, quod hominis arbitrium valeret ad mortem, in secundo autem, quod Dei adiutorium valeret ad vitam. Primus enim homo non is homo; secundus vero Deus et homo; peccatum vero factum est relicto Deo, justitia non fit sine Deo. Dominus ait: *Ego sum via, et veritas, et vita*, hoc est, per me venit ad me, in me pervenitur, permanetur in me. Odor bonus fama bona est, quam quisque bonæ vitæ operibus habuerit, dum Christi vestigia sequitur: pedes quodammodo ejus pretiosi unguenti odore perfundit. Labor piorum **308** exercitatio est, non damnatio. Justi ex Deo, non ex hominibus nascuntur, quoniam nascendo, non ascendendo fit justus, unde etiam regenerati filii Dei dicuntur. Aliud est migrare corpore, aliud migrare corde; migrare corpore, quomodo corpus mutat locum; migrare corde, quomodo tu cordis mutas affectum. Si aliud amas, aliud anabas, non es ibi ubi eras.

APPENDIX XII.

SERMONES.

SERMO PRIMUS. — *Ad carnes tollendas.*

1. Fratres charissimi, rogo vos, et admoneo vos, ut in isto legitimo ac sacratissimo die, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere presumat, nisi forte ille quem jejunare infirmitas non permittit; quia aliis diebus jejunare aut remedium, aut præmium

SERMO I. n. 1. De hoc sermone dixi in Isidorianis, cap. 72, n. 8 et seqq. Quibusdam in locis librorum incuria corruptus est. Pro *sacratissimo die* præstiterit legere *sacratissimo tempore*.

est; in Quadragesima non jejunare peccatum est; alio tempore qui jejunat, accipit indulgentiam, in Quadragesima qui potest, et non jejunat, sentiet poenam.

2. Et ipse tamen qui (non) jejunare prævalet, sed rectius sibi soli, aut sive alius infirmus cum ipso sibi

2. Excusus, jejunare prævalet. Sed addendum non, Reliqua, etsi correctione indigent, satis tamen intelliguntur. In Impresso erat non valere, pro quo posui non velle. Quid sit adlucet, non intelligo.

in domo sua præparet quod accipiat. Et illos qui jejunare prævalent ad prandium non invitent, quia si hoc fecerint, non solum Deus, sed etiam homines possunt illos intelligere non pro infirmitate non posse, sed pro gula jejunare non velle. Sufficiat ipsi, quod jejunare non prævalet. Et magis cum genuit, et suspirio, et animi dolore adducet pro eo quod, aliis jejunantibus, ille abstinere non potest.

3. Et quod opus est unicuique infirmo secreta, aut sibi soli, aut cum alio similiter infirmo faciat præparari, quia non ei oportet aliquem sanum ut roget ad prandium, ne sibi augeat etiam de alterius gula peccatum. Pro eo tamen quod non potest jejunare, amplius debet erogare pauperibus, ut peccata quæ non potest jejunando curare, possit eleemosynas dando redimere. Bonum est jejunare, fratres, sed melius est eleemosynas dare.

4. Si aliquis utrumque potest, duo sunt bona; si vero non potest, melius est eleemosyna. Si possibilitas non est jejunandi, eleemosyna sufficit sine jejunando; jejunium vero sine eleemosyna omnino non sufficit. Ergo si aliquis non potest jejunare, eleemosynam faciat. Eleemosyna sine jejunio bona est. Si ergo prævalet jejunium cum eleemosyna, duplex bonum est; jejunium vero sine eleemosyna nullum bonum est, nisi forte si **309** ita sit aliquis pauper, ut non habeat omnino quod tribuat. His vero qui non habuerint unde tribuant, sufficit voluntas bona, secundum illud quod scriptum est: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

5. Sed quis erit qui se possit excusare, cum etiam pro calice aquæ frigidæ mercedem se Dominus esse dixerit? Et quare frigidæ dixerit? Ne forte se possit aliquis pauper lignorum penuria excusare, aut certe dicere se vasculum ubi aquam calefaceret non habere. Denique et per beatum prophetam, fratres charissimi, Dominus ita hortatur et admonet eleemosynam fieri, ut prope nullus pauper sit qui se valeat excusare. Sic enim ait: *Hoc est jejunium quod elegi, dicit Dominus: Frange esurienti panem tuum.* Non dicit ut integrum daret, ne forte pauper ille alium non haberet; sed frange, inquit, hoc est dicere, etiam si tanta sit tibi paupertas, ut non habeas nisi unum panem, ex ipso tamen frange, et pauperi tribue, et egenum ac sine tecto indue in domum tuam. Si aliquis ita pauper est, ut non habeat cibum, vel in uno angulo domus suæ præparet peregrino lectulum.

6. Quid nos dicturi sumus, fratres? qualem excusationem habere poterimus, qui, amplas et spatiosas domos habentes, vix aliquando dignamur excipere peregrinum? ignorantibus, imo non credentibus, quod in omni peregrino Christus excipitur, sicut et ipse dixit: *Hospes fui, et non suscepistis me; et: Quandiu non fecistis uni de minimis iis, nec mihi fecistis.*

7. Laboriosum et fastidiosum nobis est in pauperibus excipere Christum in patriam nostram? Timeo ne nobis ille dicat: *Ite, et non nos recipiat in beatitudine sua.* Contemnimus illum in mundo? Timeo ne nos contemnat in cælo, secundum quod ipse dixit: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; et: Quandiu non fecistis uni de minimis iis, nec mihi fecistis; et quod post sequitur.*

8. Fratres avertat hoc Deus a nobis; hoc enim postea addit, dicens: *Discedite a me, maledicti, ite in*

4. Forte, sufficit sine jejunio.

6. Videretur legendum, ignorantibus... non credentes, aut certe, ignorantibus nobis... non credentibus, quæ locutio apud Isidorum et alios occurrit. Vide not. ad Sedulum, lib. iv, vers. 8.

9. Aut ego, etc. Corrupta hæc sunt, nec sine M.s. ope facile sanari possunt.

10. Forte, interim vero quod ad præsens, etc. Paulo post reposui ne in terra pereat, pro quo in breviario est, ne inter pereat.

A ignem æternum. Ego in hanc sententiam neminem judico. Unusquisque attendat sententiam suam; nec tamen arguo, et reprehendo, quia forte aliquoties venit per negligentiam, ut vestimenta quæ debuerunt accipere pauperes deformentur a tineis; et timeo ne ipsis panis ad testimonium proferantur in die iudicii, secundum quod Jacobus dicit: *Agite nunc, divites, plorate, ululantes in miseriis quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt.*

9. Et omnia, sicut dixit, fratres charissimi, qui per Apostolum suum comminatur Christus, licet nos nimium torreat, non tamen de Dei misericordia desperandum est. Aut ego et mei si negligenter cum Dei adjutorio, cum possumus, nos emendare volumus, eleemosynas, quas lucusque parcius fecimus, largiamur erogamus, et quæ pro peccatis præteritis cum **310** dolore, et genuit, et spe repausationis dominica misericordia docemur.

B 10. Ergo, sicut supra suggestimus, fratres charissimi, jejunia nostra eleemosynarum pinguedo commendet, quia tale est jejunium sine eleemosyna, qualis sine oleo est lucerna. Nam sicut lucerna quæ sine oleo accenditur fumare potest, lucere non potest, ita jejunium sine eleemosyna carnem quidem cruciat, sed charitas lumine animam non illustrat. Interim vel quod ad præsens agitur, fratres, si jejunemus, ut prandia nostra pauperibus erogemus, ut quod pransuri eramus, non in nostris sacculis, sed in visceribus pauperum reponamus, quia manus pauperum gazophylacium Christi est: quidquid accipit, ne in terra pereat, in cælo reponit; quia quanvis quod pauper accipit consumatur, merces tamen boni operis in cælo reconditur.

C 11. Nam si prandia nostra exquisitis saporibus et multiplicatis ferculis expendere studemus ad cœnam, sicut corpori nostro delicia non solum non subtrahuntur, sed etiam duplicantur, ac sic corpori vestro nihil minuitur, sic animæ nihil augetur. Hoc, fratres, timeus magis, quam de vobis aliquid sinistrum credens, admoneo. Scio enim ex vobis plures, Deo propitio, et peregrinos assidue accipere, et pauperibus frequenter dare. Et ideo quod suggero ad hoc proficiat. Qui vero non facit, aut forte tardius faciebat, tam sanctam sibi et omnino placitam operationem in consuetudinem trahat.

D 12. Et licet credam quod, Deo inspirante, semper supervenientibus festivitatis, castitatem et charitatem ante plures dies etiam cum propriis uxoribus custodiat charitas vestra, tamen, licet et superfluo etiam, quod vos facere credo, charitatem contemplationis admoneo, ut per totam Quadragesimam, et usque ad finem Paschæ castitatem et charitatem, Deo auxiliante, servetis, ut in illa sacrosancta solemnitate paschali charitatis lucerna vestri, eleemosynis dealbari, orationibus, vigiliis et jejniis, vel aliquibus cælestibus et spiritualibus margaritis ornari possitis, non solum cum amicis, sed etiam cum inimicis, ut pacifici libera et securi conscientia ad altare Domini accedentes, corpus ac sanguinem ejus, non ad iudicium, sed ad remedium possitis accipere.

15. Sed cum de eleemosynis loquimur, non conturbetur angusta paupertas. **311** Omnia enim complere quisquam poterit, cum fecit quod potuit, quia voluntas perfecta faciendi reputatur pro opere facti. Sed hoc ille implet, qui hominem pauperem quasi

11. Fortasse, ac sicut corpori vestro nihil, etc.

15. Secum fieri cupiebat. Sic legendum, vel sibi fieri cupiebat. In Breviario est se fieri cupiebat. Ex aliis sermonibus, de quibus dixi in Isidorianis, cap. cit. 72, tres tantum subjiciam: nam alii aut Isidori non sunt, ut tunc dixi, aut excerpti sunt ex aliis Isidori operibus, etiam homilia quæ incipit: *Brevis est hujus mundi felicitas*, scilicet ex Synonymis, lib. ii, num. 91. Quod autem Editor Matritensis ad sermonem 4, num. 11, notaverat, verba, nisi manducaveritis, etc., in con-

seipsum considerare vouerit, et sic pauperi tribuat, quomodo si ipse in tali necessitate esset, secum fieri cupiebat; et qui fecerit sic, et Novi et Veteris Testamenti præcepta complevit, implens illud Evangelium (sic): *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter.* Etenim lex et propheta sic impletur ad gloriam, ad quam veræ et perfectæ charitatis legem pius vobis Dominus sua protectione perducat. Amen. Præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, et imperium sine fine in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II. — *Contra Arianos.*

1. Veni, domine Jesu Christe Redemptor noster, qui æqualem potestatem eum Patre habes. Veni, et contere caput draconis magni; et dic nobis quid es, quomodo Arius iste aliud docet quam es. Dic, dic, audiamus, unde hæreticos convincamus. Audite, fratres charissimi, quid Dominus dicat. *Ego sum, inquit, via, veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.* Secundum divinitatem veritas et vita, secundum humanitatem via. Tu autem, hæretice Ariane, qui minorem vis esse divinitate vitam et veritatem, sequitur ut non pervenias ad Patrem. Sed adhuc, domine Jesu, contere caput draconis, et dic quid cum Patre sis. Te audiamus dicentem, non hæreticum blasphemantem; dic, quid sis cum Patre. *Ego, et Pater unum sumus.* Dic adhuc. *Ego in Patre, et Pater in me est.* Adhuc dic. *Qui videt me, videt et Patrem.*

2. Credis jam, hæretice, tantæ auctoritati? an ipsius testimonium de se ipso non admittis, sed alios testes inquiris? Ecce introducuntur adversum te qui te convincant. Dic, testis Dei Paule, sanctæ matris Ecclesiæ organum, qui usque ad sanguinem pro isto testimonio accessisti, et ne falsæ doctrinæ succumberes, animam posuisti; dic. Audiat qui convinci formidat. Singulis quibusque dicis: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu; qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo.* Audis, hæretice, æqualem Deo, audis formam Dei? et tu minorem Patre filium dicere audes? Veniat et alius testis, ut in duobus vel tribus testibus confirmetur æquitas veritatis. Dic et tu, sancte Petre, quid tibi revelaverit, non caro, et sanguis, sed pater cælestis: *Tu es Filius Dei vivi.* Et in epistola ad gentes secunda. *Notam facimus vobis domini nostri Jesu Christi virtutem, et præscientiam, et magnitudinem.* Audis, præstigiator, virtutem, audis præscientiam, audis et magnitudinem; in quo ergo, hæretice, Christum dicis esse minorem? Sed ingrediatur et tertius testis, ut tres unum verum testimonium dicant uni Trinitati, et trinæ divinitati. Dic et tu, sancte Joannes, qui super pectus Salvatoris discumbebas, et videbas super cælestia mirabilia verbum Dei. Dic, inquam, quid veritatis de Dei Filio sentis. *In principio 312 erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Et in epistola: *Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis intellectum, ut sciamus quod verum est, et simus in vero Filio ejus; hic est enim verus Deus, et vita æterna.*

3. Tu autem, virulente serpens, minorem dicendo Filium, qui est verus Deus, non habebis vitam æternam. Sed ad confutandam contumaciam tuam ipse Pater testimonium Filio dicat, ut nihil amplius quæras, nihilque amplius credas. Dicit enim per prophetam: *Teum principium in die virtutis tuæ.* Principium Pater, principium Filius; ergo Pater et Filius principium sine ullo principio. *Teum, inquit, principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex utero ante Luciferum genui te.* Tanquam diceret: Ut sancti illuminarentur, processisti ex me. Nec scilicet fuit, dilectissimi, alia causa cur vel ipsa

A nomina Patris, scilicet, et Filii, et Spiritus sancti sejuncta viderentur, nisi ut sancti homines instruerentur. Cæterum quid Moysi ab ipsa Trinitatis substantia dictum est? *Ego sum, qui sum; et sic dices: Qui est misit me.* Ergo ex utero in splendore sanctorum generatus est Filius. Sed ne hanc generationem carnaliter vel temporaliter acceperis factam, audi quomodo eum genuerit. *Eruclavit cor meum, inquit, Verbum bonum, Joannes testis dicit: In principio erat Verbum. Deus Pater dicit: Eruclavit cor meum, inquit, Verbum bonum.* Propheta Ihabac dicit: *Ambulabat Verbum.* Audis Verbum, et hoc in principio esse apud Deum, et Deum esse Verbum. Testimonium Trinitatis per totum mundum contra te clamat. Et tu, pessime Ariane, contra totum mundum veluti rabiidus canis delatras?

4. Sed audi adhuc unde plenius convincaris, quod perfecta Trinitas unus sit verus Deus. Patris namque vox est ad Filium per prophetam: *In splendore, inquit, sanctorum ex utero genui te.* Ejusdem quoque Patris vox est per prophetam de Spiritu sancto: *Spiritus, inquit, a me prodiit.* Filii autem vox est in Evangelio, ostendens Patrem in se esse, sequæ in ipso, ubi ait, *Pater in me manens facit ipse opera.* Ejusdem etiam Filii vox est de Spiritu sancto, ostendens quia quomodo procedit ex Patre, ita quoque ex se ipso, ubi ait ad discipulos suos: *Accipite Spiritum sanctum. Si cui remiseritis peccata, remittentur illi.* Unde et apostoli Pauli: *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Si ergo Filius in Patre, et ex Patre, et Spiritus sanctus simul est et in Filio, et in Patre, non est divisa Trinitas, ubi perfecta unitas est. Discedat ergo Arianus pestifer labyrinthus, quod draeco; jam, inquam, confusus discedat, et reus, quia Trinitas unus est Deus.

5. Sed quomodo tibi perversa hæresis, verba mea proficiet, cum sis aspis surda, obturans aures, ne audias incantantium voces? Noveris te tamen a virga serpentis edendam, dum oves quas tenes captivas ad suum ille pastor ovile reduxerit, ut sit unus grex et unus pastor. Iste igitur pastor noster, dilectissimi, qui in virga pascit, et regit, ipse pastor est, ipse rector noster est, ipse fabricator, ipse architectus noster. Magnum te pastorem video, domine Jesu, oves pascentem, errantem inquirentem, **313** inventamque cum gaudio ad gregem tuis humeris reportantem. Magnum quippe te video architectum, virgam ferentem, et de ista virga multa miracula facientem. Multum itaque, fratres, expositionem expavescio virgæ; sed dum divinarum Scripturarum considero loca, virga sancta Maria, virga ipse Christus, virga crux. Et in ista o quam magna miracula fecit! Scalas, per quas hominem lapsum levavit ad Patrem, per has denique scalas ascenderunt sancti homines, continentes conjuncti atque fideles, non quidem gradibus pedum, sed gressibus morum.

6. Boni ergo mores si requirantur, in omnibus inveniuntur. Uterque enim sexus et omnis ætas in his sanctorum moribus imitacionis habet exemplum. Imitentur itaque senes mores Tobie, qui cum corpore cæcus esset, viam vite filio demonstrabat in corde; ille eum in terra manu ducebat, iste monitis eum sanctis erigebat ad cælum. Imitentur adolescentes Joseph sanctum, pulchrum corpore, sed pulchriorem mente, quem castitas sic possederat, ut impudicæ dominæ minis ejus non posset violari corpus, ejus jam Dominus possederat mentem. Imitentur virgines sanctæ beatam Domini sui matrem Mariam. Imitentur viduæ religiosam viduam Annam. Imitentur et conjugatæ castam Susannam, quia virgo Christi mater Maria quod novit implevit; Anna vidua in orationibus et jejuniis usque in finem perseverantem tenuit; Susanna casta pro pudicitia conjugali usque ad

gruæ baptismo aptari, ut ipsi videbatur, id omnitemdum censui; nam auctor ejus sermonis non ea baptismo aptat, sed ex eis colligit baptismum conferri par-

vulis non solum propter gloriam, sed etiam ut vitam spiritualement in se habeant.

periculum mortis accessit. Nunc igitur, conjugatæ, intendite qualis hujus vocis a Scriptura sancta imitatio proponatur; non enim prædicat quod fuerit auro, moailibus, vel veste pretiosa, forinsecus compta, cum fuerit intus utique castitatis ornata pudore. Omnibus vero Christus vitam donavit, quibus bonos instituit mores. Et propterea ipse vir de femina est nasci dignatus, quia ab ipso uterque erat sexus a morte liberandus. Multa diximus, fratres. Intentissime audistis, epulas dominicas libentissime comedistis. Rependite ergo vicem ministratori vestro, ut si non verbo, vestris saltem orationibus pascat. Exilicet.

SERMO III. — *Homilia.*

1. Fratres, oportet, nos satis timere tres causas per quas totus mundus periit, gula, cupiditas, superbia. Quia diabolus per istas tres causas Adam primum hominem circumvenit, dicens : *Id quacunquæ dic comedere de hoc ligno, statim aperientur oculi tui.* Nos autem semper timeamus has tres causas, ne, sicut Adam, in inferno damnemur. Fratres, contra gulam teneamus abstinentiam, contra cupiditatem largitatem, contra superbiam humilitatem. Nam hoc scimus, quod Christiani dicimur, quod angelum custodem habemus, quia ipse Salvator dixit : *Amen dico vobis quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est.*

2. Quia propter o nobis credendum est quia omnia opera nostra tam in die quam in nocte, omni hora, sive bona, sive mala, quæcunque facimus, ab ipso angelo remittantur in conspectu Dei. Nam enim angelus hortatur nobis consilium ad bona opera faciendâ, ipsum angelum semper **314** habere credimus a dextris; cum autem cogitamus malum agere, aut aliqua peccata conamur committere tam capitalia quam minuta, tunc habemus hortatorem malignum diabolum, ut cum peccare cogitamus, et peccamus, diabolus gaudet, ille sanctus angelus tristet. Cum dicimus otiosa verba, et prava, consilium est diaboli; cum autem ingemiscimus, et suspiramus, et cogitamus aliqua bona opera facere, tunc habemus consiliatorem illum sanctum angelum Dei.

3. Nam illa tria mala opera, quæ superius diximus, diabolus ministravit per malum consilium in Adam, hoc est, gula, cupiditas, superbia. Istæ tres causæ multa mala generant, id est, sacrilegium, homicidium, adulterium, furtum, avaritiam, luxuriam, falsum testimonium, iram, discordiam, perjurium. Ista omnia per illas tres prævaricationes ministraverunt [*Fortè* ministrantur] ante hominem per artem diabolicam. Istitis periculis animæ in infernum religantur. Ergo sumamus nos arma angeli Dei, hoc est, crucem Christi. Ponamus contra superbiam humilitatem, contra gulam abstinentiam, contra cupiditatem eleemosynarum largitionem, contra sacrilegium veram penitentiam, contra homicidium dilectionem Dei et proximi, contra fornicationem continentiam, contra furtum bonitatem et benignitatem, contra avaritiam largitatem, contra luxuriam castitatem, patientiam, contra discordiam bonam concordiam et verissimam pacem, contra perjurium timorem Domini et viam rectam, firmissimam fidem tenentes coram Deo, et hominibus eum justitia et sanctitate.

4. Ista sunt arma angelica, et lorica fortis, et scutum firmissimum, et galea salutis. Qui ista arma in omni loco secum habuerit, nullus diabolus ei nocere poterit; sed hic et in æternum salvus erit. O dilectissimi fratres, contra pessimum hostem tantum armare nos debemus, ut illum superare valeamus, quia ipse præparatus est, ut latro, ad furandum bona opera, mala consiliat et ministrat. Sunt multi qui per audaciam adversarii mala securitate decipiuntur, et cogitant inter se dicentes : *Juvenis sum, et tempus habeo mundo frui; cum ad senectutem venero, penitentiam agam.* O miser qui hæc cogitas,

A quia una hora vitæ tuæ spatium non habes, nec potestatem unius diei.

5. Fratres, non decipiat vos ista prava securitas, sed semper diem mortis ante oculos habeamus cum timore, et vera penitentia. Dic, ubi sunt reges, ubi divites, ubi divitiæ eorum, et ornamenta eorum? Ipsi, velut umbra, transierunt, ut somnium evanuerunt; aurum, et argentum, et omnia ornamenta eorum in hoc mundo remanserunt, et ipsi sine line cruciantur in inferno, ubi vermes eorum non moriuntur, et ignis eorum non extinguitur. In quo inferno non est ulla vox, nisi gemitus; ibi non est ulla requies, nisi flamma, ubi multi quærunt finem mortis, et mori non possunt. Scriptum est enim : *Potentes potenter tormenta patiuntur.*

6. O fratres, intelligite, dicit Psalmista : *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum.* Fratres, quomodo possunt nominare Deum, qui semper sunt in tenebris, et in loco tenebrarum, et semper clamant : *Væ tam tenebrorum locum, tam tenebrasorum foveam, **315** tam obscuram cavernam, tam amarum locum, tam miseriam vitam, tam dolorosam mansionem?* O miseri, de tam parva via tam longam mortem, de tam parva consolatione tam longam captivitatem, de tam parva lætitia tam longam iri-titium, de tam parvo lucro tam grave damnum, de tam parvo honore tam longos dolores, de tam parva jucunditate tam amaras lacrymas, tam immensa suspiria, tam luctuosos gemitus, tam magnam iram et tristitiam. Ibi non adjuvat pater ad filium, nec filius ad patrem; ibi non invenitur amicus qui redimat amicum, neque frater qui succurrat fratri. Ibi amatur penitentia, sed tarde agitur. Væ! duram mansionem, tam cruciabilem flammam, tam immensa tormenta.

7. Ibi miseri cum miseris, superbi cum superbis, homicida cum homicidis, adulteri cum adulteris, iniqui fores cum falsis mercatoribus, falsi monachi cum falsis puellis, falsi sacerdotes cum falsis episcopis, laici similes inter pessimos taceis. Ibi pessime mulieres cum interlicissimis meretricibus: omnes inenarrabilibus cruciabantur flammis, et non habebunt requiem, nisi Dominica die resurrectionis, sicut beatus Augustinus dicit : *Dominica die resurrectionis qua hora Dominus noster surrexit a mortuis manebat, ille anime justorum veniunt visitare sepulcra sua, et dicere : Bene va eas, bone sociæ quia bene egisti mecum in hoc sæculo, bonum vas, amice dilectissime. Tu magis consensisti arma angelica, quam impugnationem diaboli, quia scriptum est : Volui jejunare, penitentiam agere, eleemosynas dare, nudos vestire, infirmos visitare, ad ecclesiam venire, sanctas Scripturas audire, et custodire, Dei servos amare, tu mihi consensisti, et honorasti, quia tu es factura Dei, et ego inspiratio vite, et a Deo creata. Tu requiesce medicum tempus in pace securus, et ego revertar ad te in mansione æterna, ut videas qualem mansionem et quantum gloriam nobis præparavit Deus in æternum, quia felices sunt qui serviunt ei, et lucebunt eum eo sicut sol, sicut ipse Dominus ait : *Iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris mei, et tunc gaudebunt mecum sine fine.* Quia quamvis duæ concupiscentiæ fuissent inter oculos et oris luxuriam, eis non consensisti. Prope est tibi mecum mercedem æternam recipias, et ibi requiesces in sæcula sæculorum.*

8. Similiter et illa peccatrix anima eum nequissimo angelo Satane cum calumnia et cum vilis suis loquitur dicens : *Heu! heu! miserum corpus, quid tanta mala egisti mecum? Et ego cum Satana fui cum vilis suis, quia non consensisti arma angelica contra insidias diaboli. Quia tu concupisisti manducare, bibere, luxuriari, occidere, adulterari, fornicari, furari, concupiscere, mentiri, falsum testimonium dicere, opera diaboli facere, et non egisti penitentiam, sed in mala securitate, et negligentia delectasti, tu jaces in imo, ego crucior in inferno. Prope est dies iudicii, quando revertar ad te, et resurges in*

novissima die, ut recipias mala quæ operatus es in mundo cum auctore diabolo mortis, et tecum eris in damnatione mortis, et sine fine cruciaberis in sæcula sæculorum. O homo, qui hæc audis, expavesce pro peccatis et negligentis, et dum tempus habes **316** et spatium, festina, et age pœnitentiam, antequam claudatur janua vitæ, ut securus recipias præmia gloriæ, et vitam æternam cum angelis Dei, et cum omnibus sanctis in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IV. — *De corpore et sanguine Domini in Pascha.*

1. Magnitudo cœlestium beneficiorum angustias humanæ mentis excedit. Et propterea ita ordinavit divina Providentia, ut quod capere in nobis ratio, rerum mole victa, non poterat, fides devota conciperet, et intellectum credulitas robusta nutrirret. Cum ergo per primam transgressionem per Adam origini et mortis teneretur obnoxii, prospiciens ex alto Dominus, in quo essemus generi debitores, juxta qualitatem captivitatis reparavit munus redemptionis. Id est, ut pro debita morte offerret indebitam, quia nec nos habebamus unde viveremus, nec ille unde moreretur.

2. Materiam de nostra mortalitate suscepit, ut de sua immortalitate collata mori posset vita pro mortuis. Et ideo quia corpus assumptum ablatum erat ex oculis nostris, et sideribus illaturus, necessarium erat ut nobis in hac die sacramentum corporis et sanguinis sui consecraret, ut coleretur jugiter per mysterium quod semel offerebatur in pretium. Ut quia quotidiana et indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio. Et perennis illa victima viveret in memoria, ut semper præsens esset in gratia. Vere unica et perfecta hostia fide æstimanda, non specie. Nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.

3. Unde merito cœlestis confirmat auctoritas quia caro Christi vere est cibus, et sanguis ejus vere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui verbo suo secreta potestate evertit [*Forse, convertit*], ita dicens: *Accipite et edite; hoc est enim corpus meum.* Et sanctificatione repetita: *Accipite, inquit, et bibite; hæc est sanguis meus* (*Math. xxvi, 26, 27*). Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritalibus sacramentis Verbi præcipit virtus, et servit effectus.

4. Quanta itaque et quam celebrauda beneficia vis divinæ benedictionis operetur attende. Et ut tibi novum et impossibile non debeat videri quod in Christi substantiam terrena et mortalia commutentur, te ipsum, qui jam es in Christo regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis via intrinsecus mortuus exulabas. Subito initiatus Christi legibus, et salutaribus mysteriis innotuatus, in corpus Ecclesiæ, non videndo, sed credendo transisti, et de filio perditionis adoptivus Dei filius ocellata puritate fieri meruisti.

5. In mensura visibili permanens major factus es te ipso invisibiliter sine quantitatis augmento. Cum ipse atque idem esses, multo altius **317** fidei processibus exististi. In exteriori nihil additus es, et totus in interiori homine mutatus es. Ac sic homo Christi filius effectus, et Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterita vitiate deposita, subito novam indutus es dignitatem, et sicut hoc quod in te Dominus læsa curavit, infecta diluit, maculata deterisit, non oculis, sed sensibus tuis credis: ita et tu cum ad reverendum altare salutari cibo potuque reliciendus accedis, sacrum Domini tui corpus et sanguinem fide respice, honore mirare, mentem erige, cordis manus sumpsit, et maxime haustu interiori assume.

6. Quod si illud legis manna, de quo legitur: *Pluit*

illis manna, ut ederent (*Psal. lxxvii, 24*), hoc unicus que sapiebat quod desideris concupisset, aliud erat quod sumebatur, aliud erat quod videbatur, et invisibiliter sapor ille in singularum visibus formabatur, ergo illud legis manna cœlestis illapsum per multimodas suavitates naturæ suæ meritum et generis sui excedebat intuitum. Et cum creaturam suam dispensatio largitoris multiplici diversitate condiret, præbebat gustus quod ignorabat aspectus. Juxta percipientis affectum esca illi novitas et dignitas nascebatur, et unumquemque variis et alienis saporibus reficiebat mellifluum illius pluvie donum, et multiplex sicci imbris obsequium.

7. Quæ cum ita sint, quod illic aviditas faciebat, hic fides faciat. Sic legimus: *Accedit homo ad cor altum, et exaltabitur Deus* (*Psal. lxxiii, 7*). Ideo quod ibi delectatio obtinebat in faucibus, hic benedictio operetur in sensibus. Ad agnoscendum et percipiendum sacrificium veri corporis ipsa roborat potentia consecrantis. Qui tunc latuit præfiguratus in manna, sit tibi nunc manifestus in gratia. Ipsum autem fuisse in manna illius specie præsignatum, etiam Propheta evidenter ostendit, dicens: *Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducavit homo* (*Psal. lxxvii, 25*). Et quis panis angelorum est, nisi Christus, qui eos cibo suæ charitatis et lumine suæ claritatis exsatiat? Hoc pane, dicente Propheta, sexta die duplum colliges, Sabbato autem non colliges, dum a primo, id est, Dominico die, in lege tribuitur, et in solo Sabbato denegatur.

8. Jam tunc Christus ab Ecclesia, cui Dominicum resurrectio consecravit, recipiendus ostenditur, et a Synagoga, ad quam cultus Sabbati pertinebat, negandum esse prædicatur, dum dies iste septimus est, qui cœlestis panis fraude multatur. De quo pane vetus narrat historia: *Nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus paraverat reperit minus* (*Exod. xvi, 18*). Quod corpus, sacerdote dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto. Quod cum ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in universis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu apostolica sententia derivata est dicens: *Qui multa habet, non abundavit: et qui modicum, non minoravit* (*11 Cor. viii, 15*).

9. Si forte panis esum esurientibus apponeremus, non ex toto perveniret ad singulos, quia particula tuis et minutatius pro portione sua unusquisque perciperet. De hoc vero pane, cum assumitur, nihil minus habent singuli quam universi. Totum unus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt, quia benedictio hujus sacramenti scit distribui, nec **318** distributione consumi. Sacramenti itaque hujus formam etiam in Judæorum paginis invenimus expressam. Nam de Melchisedech in Genesi legimus: *Et Melchisedech rex Salem protulit panem, et vinum, et benedixit Abraham; fuit autem sacerdos Dei summi* (*Gen. xiv, 18, 19*). In quo dum a præputio, id est, a gentilitate circumcisio futura benedicitur, Ecclesiæ gloria prædicatur, et synagogæ infideli plebs ex gentibus acquisita præponitur.

10. Ille ergo Melchisedech, cujus genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis et vini hoc Christi sacrificium præsignavit. De quo Propheta pronuntiat: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (*Psal. cix, 4*). Nam et beatus Moyses, de eo mysterio loquens, vinum et sanguinem sub una appellatione significat in benedictione patriarchæ dominicam passionem multo ante demonstrans, ita inquit: *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine vœ pallium suum* (*Gen. xlix, 11*). Adverte quam evidenter constet vini creaturam Christi sanguinem nuncupandam.

11. Quicquid adhuc de hac duplici specie inquirere debeas, ipso Domino attestante, agnosce. *Nisi, inquit, manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (*Joan. vi, 54*). Quod testimonium contra Pelagianos evidentissimum atque validissimum est, qui asserere arripebant

præsumunt, non propter vitam, sed propter regnum cælorum baptisma parvulis conferendum. Sub iis enim Domini verbis quibus evangelista pronuntiat *non habebitis vitam in vobis*, aperte intelligenda est omnis anima munere baptismi vacua, non solum gloria carere, sed vita. Hoc itaque dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solum traditione, sed etiam ipso genere passionis Dominus ostendit, ex cujus sacro latere sanguis et aqua lanceæ illesione profluxit. Sicut Propheta multo antè præcinit, dicens: *Perussit petram, et fluxerunt aquæ* (Psal. lxxvii, 20). Et Apostolus: *Bibebant, inquit, de consequenti eos petra* (I Cor. x, 4). Vides quod qui de Christi biberit gratia, sequitur eum Christi misericordia.

12. Sed et in Salomone de ipso Christo prædictum legitur: *Sapientia, inquit, ædificavit sibi domum* (Proverb. ix, 1), id est, corpus hominis assumpsit, in quo habitavit plenitudo divinitatis. Et subdidit: *Excidit columnas septem. Quia illoni benedictio Spiritus sancti gratia septiformi implevit. Mactavit hostias suas, miscuit in cratera vinum suum, et paravit mansam suam. Ut in sequenti: Venite, et edite de panibus meis, et bibite vinum quod miscui vobis.* Admixtum ergo aqua vinum legitur; nunc causam qua utrumque misceri Dominus voluerit inquiramus. Quando in Judæorum convivio nuptiali vinum, id est, fides deficiebat in eis, vinum, inquam, deficiebat, quia vinca fructum negabat. De qua dicitur: *Expectavi ut faceret uvæ, fecit autem spinas* (Isai. v, 2). Unde et sertum spineum capiti Redemptoris imposuit.

13. Quando ergo Dominus nuptiali tempore, id est, quando sponsus Ecclesiæ suæ paschali exultatione iungendus aquas in vina convertit, manifeste præfigurabat multitudines gentium sanguinis sui gratia esse victuras. Per aquas enim significari populos, sacris aperitur eloquiis. Sic 319 legitur: *Aquas istas, quas vidi, populi sunt, et gentes, et linguæ* (Apoc. xvii, 15). Videmus in aquis figuram gentium demonstrari in vino autem dominicæ passionis sanguinem ostendi. Ac sic dum in sacramentis vinum aqua miscetur, Christo fidelis populus incorporatur et iungitur, et quadam ei copula perfectæ charitatis unitur, ut possit dicere cum Apostolo: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? An persecutio, et cætera* (Rom. viii, 35)?

14. Deus autem homini suscepta sanctificatione miscetur, quando fides in ipso pectore, affectus iustitiæ, misericordiæ, pietatis, infunditur. Etiam in hoc ipsum quod numerosis ritici gravis panem confici novimus, unitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum quod solida purgantis sollicitudine

præparatur in candidam speciem molarum labore perlicitur, ac per aquam et ignem in unius panis substantiam congregatur, sic variæ gentes diversæque nationes in unam fidem convenientes unum de se Christi corpus efficiunt; et Christianus populus, quasi ritici innumerabilis grani, a sacrilegis nationibus, fide purgante atque cribante, collectus cernitur, quando discernitur, et in unum, quasi infidelium lolio pertranseunte, colligitur, et dum Testamentiorum instructione, velut frumentum gemino molarum opere, curatum nitescit, et in illam primæ originis dignitatem nativo candore mutatur ac per aquam baptismi, velut per ignem Spiritus sancti, æterni illius panis corpus efficitur.

15. Sicut ergo separari grana ab illius confecti panis adunatione non possunt, et sicut aqua ad propriam redire substantiam vino mistam jam non potest: sic et fideles quique, atque sapientes, qui redempti se Christi sanguine et passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo fide, conversatione et ardentissima religione sociari, ut ab eo non voluntate, non necessitate se iungi, non ulla terrenæ spei ambitione, non denique ipsa possint morte divelli. Nec debent quicquam primarias creaturas nativæ potentie præsentia maiestatis in dominici corporis transire naturam, cum ipsum hominem videat artificio cælestis misericordiæ Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo esse veteris debiti, his vero commemoratis, mox exiit omni fæce peccati, ita quando benedicentiæ verbis cælestibus creaturæ sacris altari bus imponuntur, antequam invocatione summi nominis consecrentur, substantia illic est panis et vini. Post verba autem Christi, corpus et sanguis est Christi.

16. Quid autem mirum est, si ea quæ verbo potuit creare, verbo possit creata convertere? Ino jam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, jam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia et invisibilia voluntatis imperio suscitare; cui facile fuit hominem de limi materia figurare, imagine etiam suæ divinitatis induere; cui promptum est eum sursum revocare de inferis, restituere de perditione, reparare de pulvere, de terra in cælum levare, de humine angelum facere, corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, et signum suum in regni sui consortio subluare. Ut qui corpus nostræ fragilitatis sumpserat, nos in 320 corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem piis vos operibus præparare dignetur, qui regnat in sæcula sæculorum. Amen.

APPENDIX XIII.

DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBUS.

CAPUT PRIMUM. — De fide Trinitatis.

Credimus unum esse Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Patrem, eo quod Filium habeat; Filium, eo quod Patrem habeat; Spiritum sanctum, eo quod sit ex Patre et Filio procedens, Patri et Filio cœternus. Pater ergo principium deitatis; qui sicut nunquam fuit non Deus, ita nunquam fuit non Pater, a quo Filius natus, a quo Spiritus sanctus non natus, quia non est Filius; neque ingenuus, quia non est Pater; neque factus, quia non est ex nihilo, sed ex Deo Patre, et Deo Filio Deus procedens. Pater æternus eo quod æternum habeat Filium, cujus æternus sit Pater.

CAP. I. De hoc opusculo confer Isidoriana, cap. 85, ubi præfationem Vezzosi adieci, et Hernandezii observationes de Braclario episcopo Hispalensi auctore ejusdem opusculi. Et notis Vezzosi quæ magis opportuna videbuntur seligam. De argumentis primorum capitulum multis in locis agit Isidorus. Vide lib. ii, de

D Filius æternus, eo quod sit Patri cœternus. Spiritus sanctus æternus, eo quod sit Patri et Filio cœternus. Non confusa in una persona Trinitas, ut Sabellius dicit, neque separata, aut divisa in natura Divinitas, ut Arius blasphemavit; sed alter in persona Pater, alter in persona Filius, alter in persona Spiritus sanctus. Unus natura in sancta Trinitate Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.

CAP. II. — De incarnatione Christi.

Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus sanctus, sed Filius tantum; ut qui erat in divinitate Dei Patris

Offic. eccles. cap. 25. Bignæus exhibet: *Pater ergo principium, principale nomen deitatis, quia sicut, etc.*, et post principale notat ad marg., forte, totius.

CAP. II. Codex Mansi, ut qui erat in divinitate Patri Filius, ipse fieret in homine hominis plus. Paulo post Bignæus, qui non erat natiuitate Dei Filius. Dei ergo